

Môj život prezidenta

Otvorený rozhovor Štefana Hríba s Andrejom Kiskom

Fotografie Boris Németh

Predslov

Kniha rozhovorov Štefana Hríba a bývalého slovenského prezidenta Andreja Kisku je ručená oboma diskutujúcimi.

Štefan Hríb začal pôsobiť v roku 1991 v Lidových novinách a Rádiu Slobodná Európa a odvtedy sa pohybuje v prvej línii slovenskej politickej a spoločenskej publicistiky. Bol svedkom všetkých zápasov, víťazstiev i porážok, ktoré Slovensko za viac ako tridsať rokov ponovembrovej éry zažilo. Jeho novinárske, knižné i televízne rozhovory patria do „zlatého“ fondu tohto obdobia.

Andrej Kiska, podnikateľ a filantrop, zakladateľ Dobrého anjela, bol v roku 2014 zvolený za prezidenta. Vo svojej funkcii prežil dramatické obdobie vraždy investigatívneho novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej, po ktorej vzniklo masové hnutie Za slušné Slovensko a následne pád vlády Roberta Fica. Andrej Kiska v týchto dramatických udalostiach obstál ako človek, politik i štátnik.

Knižné rozhovory oboch generačných súputníkov odkrývajú ľudský príbeh Andreja Kisku i zákulisie jeho politického pôsobenia. Hovoria o jeho rodine, podnikaní, charitatívnej činnosti, o priateľských stretnutiach s prezidentmi, pápežom a Dalajlámom. Kľúčovým prínosom tejto knihy pre našu historickú pamäť sú potom udalosti, ktoré predchádzali pádu vlády Roberta Fica. Andrej Kiska ich ako priamy svedok a účastník otvorene popisuje. Štefan Hríb sa tiež nevyhol ťažkým otázkam okolo vzniku a pôsobenia Kiskovej politickej strany Za ľudí, ktorá nesplnila očakávania, ktoré sa do nej vkladali.

Slovensko si po Novembri 1989 prvýkrát buduje svoj slobodný život. Je preto kľúčové, aby prvé desaťročia štátu zostali v našej histórii pravdivo popísané – aby sme sa z nich mohli poučiť i povzbudiť. Kniha rozhovorov Štefana Hríba s Andrejom Kisom túto požiadavku vrchovato napĺňa. Preto sa stane súčasťou našej politickej pamäti.

František Mikloško

I

Už tri roky nie si prezidentom. Existuje opakovaná skúsenosť, že keď má človek významnú funkciu alebo moc, tak sa potom ťažko vyrovnáva s jej stratou. Ako to máš ty?

Niekedy je to ťažké. Depresia. Sedím na posteli a uvažujem, čo budem robiť. Možností je veľa. Telo sa napriek tomu nedokáže pohnúť, je akoby prigniavené kameňom bezmocnosti. Chce sa hýbať, prebrať sa tým čiernym mračnom myšlienok o vlastnej neschopnosti, bezútešnosti a opustenosti a napriek tomu to nedokáže. A tak len bezradne civí, až sa napokon s povzdychom zvalí späť do postele a pokúsi sa znova zaspáť. Najradšej by spalo celý deň, týždeň či mesiac. S nádejou, že ho niečo prebudí, nakopne a zase bude fungovať ako v minulosti. Niekedy dokonca zaspí a ani sa nechce zobudiť. Ulita schúleného tela prikrytého perinou dáva pocit pokoja, z ktorého už nie je dôvod vyliezť. Áno, aj takéto pocity som zažil. Skok z nesmierne vyčerpávajúceho obdobia politiky do obdobia fi-

nančne zabezpečeného pokoja či záhaľky mi pripadal niekedy ako voľný pád do hľbočiznej tmavej jamy. Padal som, padal a padal. Vedel som, že dno priepasti sa blíži, len som nevedel, či dopadnem na mäkkú, voňavú trávu, otrasiem sa a začnem sa znova šplhať za slnkom, alebo sa dobijem o ostré skaly a ostanem ležať v tme. Stával som sa nezúčastneným pozorovateľom. Pozeral som zvrchu skaly na akéhosi Andreja Kis-ku, ktorého telo aj duch okolo mňa pobehovali vo víre depresii, nadšenia, túžob a sklamaní. Snažil sa porozumieť sám sebe, dohovoriť si, porozprávať sa. Najväčším problémom bola vlastná hlava. Výčitky. Pocit, že som veľa v živote dostal a že to musím životu vrátiť. Zabúdal som, čo som spravil, dosiahol a ako pomohol. Ničím sa tým, karhám a sebabičujem. V dnešnej dobre sme nastavení na úspech. Na rýchlosť a výsledky. A hanbíme sa priznať pochybnosti a vnútorné zlyhania. Nechceme hovoriť o depresii, požiadať o porozumenie. Nevieme si potom navzájom pomôcť a nerozumieme, prečo je blízky človek smutný a nevrlý. Na súčasnosť sa ako bývalý prezident pozerám z dvoch uhlov. Jedným je motivácia. Prečo som sa prezidentom vôbec niekedy stal? Tým druhým je, čo všetko by som ešte mohol spraviť. Ako bývalý politik som stále v plne produktívnom veku. Tento rok mám päťdesiatdeväť. Kladiem si otázku, čo mám robiť, do čoho sa pustiť. Mám nádhernú rodinu, úžasnú manželku. Som finančne zabezpečený človek, relatívne zdravý. Hovorievam „ďakujem“, no zároveň si pripomínam, že „komu bolo veľa dané, od toho sa bude veľa vyžadovať“. Môj koniec v politike pritom nebol zvlášť náročný. Nikdy som politikom nechcel byť. Chcel som len pomáhať ľuďom. Spraviť niečo naviac, čo im môže pomôcť. A v určitom momente môjho života bola kandidatúra na prezidenta len ďalším krokom. Preto to, keď som z politiky na základe vlastného

rozhodnutia odišiel, nebola prehra či sklamanie. Nie som ho-
mo politicus ako Dzurinda či Fico. Mám svoju prácu. Chodím
do Dobrého anjela. Rozbieham ďalší filantropický projekt.
Ťažký a náročný. Trochu aj nevďačný. Keď si však zoberiem
svoj kalendár povedzme spred šiestich rokov, tak som v ňom
mal aj dvanásť stretnutí za deň. Dnes mám tak jedno, dve,
možno tri za celý týždeň. Celkový pocit z toho je taký, že...
(Ticho.)

**...chýbajúcej dôležitosti? Od prezidenta či predsedu vlády zá-
visí, či podpíše zákon, či sa niečo stane, či niečo povie. Všetci
sa ho na niečo pýtajú, zisťujú, čo si myslí. Potom je to všetko
preč. Stratil si odchodom z politiky pocit, že si pre tento svet
dôležitý?**

Nie. Môj odchod z politiky bol mojím vlastným rozhodnutím.
A mal som výhodu, že som viac-menej vedel, čo ma čaká. Asi
pred pätnástimi rokmi som prechádzal podobnou, hoci jedno-
duchšou situáciou. Bol som spolujajiteľom a riaditeľom veľ-
kej firmy, v ktorej sme mali skoro päťsto zamestnancov. Veľa
rokov som žil v strese a napätí. Zažíval som ten silný, opájajúci,
ale aj ťaživý pocit úspechu a bohatstva, sprevádzaný otázkami
o spravodlivosti života, o morálnej zodpovednosti úspešného
človeka. Vtedy som sa rozhodol, že ukončím svoje podnikanie
a pôjdem sa venovať charite. Zrazu som mal len jedného za-
mestnanca. Aj tri dni mi neprišiel žiadny email. Ľudia, ktorým
som volal, nedvíhali a ani mi nezavolali späť. Takže som po-
dobným obdobím prechodu z obrovského stresu do štádia nič-
nerobenia v živote už prešiel.

Čo ti vtedy najviac pomohlo?

II

Päť rokov vo funkcii prezidenta je pomerne dlhé obdobie. Keď sa povie päť rokov Andreja Kisku, prvé, čo mi napadne, je inaugurácia. To bolo vtedy stretnutie dvoch svetov. Sedel tam Ficov svet prehry, teda tí, ktorí ťa za víťazstvo neznášali, a oproti nim ty. V televízii sa vtedy dala krájať urazenosť strany, ktorá prehrala. Cítil si to napätie?

Sľubujem na svoju česť a svedomie vernosť Slovenskej republike – pamätám si tie slová. Keď som podpísal kvôli kamere veľikánskym, trochu ťarbavým podpisom sľub, vedel som, že najťažšia časť inaugurácie ma ešte len čaká. Tou bol inauguračný prejav. Geneticky som typ, ktorý sa strašne potí. A pri podpise som videl, že v sále sa kvôli horúčave už zopár ľudí ovievalo. Jedinou záchranou boli vreckovky, ktoré som mal pripravené vo vreckách. Pot mi vždy vedel znepríjemniť život. Začínal vždy zľahka na chrbte a na čele, neskôr začal skoncentrovať na obočie a keď mi začal tiecť do očí, tak som pomaly

nedokázal prečítať papier, čo som mal pred sebou. Ako prezident som v parlamente pri jednej správe o stave republiky skoro utiekol od rečníckeho pultu. Inauguračný prejav sme pripravovali spolu s mojimi poradcami viac ako týždeň. Hovoril som o potrebe spájať, o nutnosti snívať a s pokorou skúšať naplniť svoje sny. Hovoril som o Rusku a Ukrajine aj o hodnotovom Slovensku. Počas príhovoru som sa tak vžil do slov, že som celkom zabudol na horúčavu v sále a vreckovku som vôbec nepotreboval. Sústredenie na text zabránilo mojej mysli zvažovať, či sa potím. Pri prejave som očami hľadal ľudí, na ktorých bolo vidieť, že ma počúvajú a podporujú. Už som totiž vedel, že pri vystúpeniach je dôležité nájsť svojich podporovateľov. Snažil som sa ich nájsť v rôznych miestach sály, aby som svoju pozornosť upriamoval na jej rozdielne časti. Naľavo a v strede, kde sedela moja rodina, priatelia a podporovatelia, to bolo ľahké. V pravej časti, kde sedel Fico a jeho vláda, bol problém. Negatívne emócie z tohto miesta priam sálali. Našťastie som aj medzi nimi našiel členov opozície z parlamentu.

Ak si dobre pamätám, Fico a Kaliňák netlieskali.

Asi netlieskali. A ak áno, tak len minimálne a symbolicky, aby ich potom médiá neobvinili z neslušnosti. Dve tretiny sály ma ale prijali s nadšením, takže som sa snažil celé svoje poslanstvo adresovať im.

To bol tvoj prvý deň vo funkcii prezidenta. Vtedy si človek asi po prvý raz uvedomí, že to, o čo sa snažil, sa skutočne aj stalo. Som prezident – a čo teraz? Bol to pocit úľavy a radosti, že sa to stalo, alebo skôr pocit, že čo teraz?

Prvý podobný pocit na mňa doľahol už v noci po volebnom víťazstve. Dovtedy to bol súboj. Ťažký, špinavý 2-ročný súboj. A zrazu prišiel okamih, keď Fico pred kamerami priznal svoju prehru. Predbežné výsledky síce už ukazovali, že vyhrám, ale stále som celkom neveril. Po stovkách dní, tisíckach hodín kampane sa mi zdalo, že sa mi to všetko len sníva. Že sa o chvíľu zobudím a budem vždy len tým Andrejom Kiskom, ktorý v Poprade vymýšľa svoje plány. Opojenie z výhry trvalo len pár sekúnd. V sále hotela Devín, kde sme trávili volebnú noc, sa už oslavovalo, no na mňa hore v apartmáne začal dopadať pocit zodpovednosti. Ťarcha železnej gule, ktorú som si dobrovoľne pripútal na nohu. Bránila mi vzniesť sa do osláv, držala ma pri zemi a nútila ma uvažovať, ako s ňou budem hýbať.

Naozaj? Ja by som skôr povedal, že počas povolebnej noci tam bola aj tvoja radosť.

Bola tam obrovská radosť. Ale pocit zodpovednosti, ktorý na mňa dopadol, ju prehlušoval. Situácia v roku 2014 bola ťaživá. V parlamente mal vládnu väčšinu Fico a jeho strana Smer našu krajinu riadila v duchu hesla: „Vyhraj voľby a môžeš všetko“. Prezidentom bol desať rokov Gašparovič, ktorý sa nikdy netajil svojou láskou k Ficovi a jeho sluhom. Očakávaná odo mňa ako od človeka, ktorý sa postavil Ficovi a porazil ho, boli teda enormné. Milión a tristotisíc ľudí mi dalo svoj hlas. Stal som sa prezidentom kvôli tomu, aby som pomohol ľuďom. Opustil som svoj pohodlný a komfortný prístav podnikateľa a filantropa a vydal sa na divoké more politiky. Počas tej volebnej noci sa väčšina našej krajiny rozhodla spojiť svoju energiu, dala mi dôveru a povedala: Veríme ti, dokážeš to, nesklam nás. Dôvera je silný motivátor. A je to jedno, či ide o dôveru rodiny,

priateľov či pracovného kolektívu. Dôvera je však aj zodpovednosť, to som vtedy cítil. Samotná inaugurácia už bola skôr aktom spoločenským a ústavným ako osobným a zlomovým. Od volebnej noci po inauguráciu uplynuli viac ako dva mesiace. Za ten čas som sa obkolesil múdrymi a skúsenými ľuďmi, budoval som si svoj tím a vnikal som do tém, s ktorými som sa počas môjho života nemal možnosť podrobnejšie stretnúť.

Zrazu si musel chodiť do paláca, byť stále s ochrankou, stále sa zaoberať opozíciou, koalíciou či zahraničnou politikou. Aké to bolo počas prvých týždňov?

Počas svojho života som riešil viaceré výzvy a prekážky. Vyštudoval som inžiniera mikroelektroniky. Umýval som v Amerike dlážky za štyri doláre na hodinu. Zakladal som viacero firiem. Predával som šperky, ale aj kvety a spodné prádlo. Stal som sa finančníkom, bankárom. Skúšal som pomáhať Rómom aj postaviť detskú filantropickú nemocnicu. Založil som charitu Dobrý anjel. Mal som úspechy aj neúspechy. Kvalitní a dôveryhodní ľudia okolo mňa boli pri každom mojom projekte kľúčom k úspechu. A tiež ochota sa učiť, počúvať názory druhých, poctivo si robiť poznámky, pýtať sa. Nespoliehať sa len na vlastné skúsenosti a intuíciu. A pritom všetkom sa nebať byť iný a ísť svojou cestou. Po volebnom víťazstve som mal okolo seba ľudí, ktorí mi pomohli stať sa prezidentom. A pribudli ďalší skvelí ľudia. Preto bol začiatok pre mňa ľahší, ako sa môže zdať. Samozrejme, prišli aj situácie, na ktoré som nebol pripravený. Inaugurácia bola v nedeľu a hneď v pondelok som cestoval do Budapešti na stretnutie prezidentov Česka, Maďarska, Poľska a Slovenska. V jeden deň sa stal z obyčajného človeka prezident a druhý deň ten človek sedel vo veľkej

kolónu áut, ktoré robili sprievod na ceste do Budapešti. Vráťane sanitky.

Vedel si, ako sa tam správať?

Dobrá rodina a slušná výchova je základom aj pre svet politiky. Základné atribúty správania má potom človek v krvi. Ak by ich nemal, tak žiaden tréning nepomôže. Samotný protokol prezidenta nie je zložitý. A prezident je obklopený profesionálmi, ktorí dávajú usmernenia, kam sa pohnúť a kam sa, naopak, nepohnúť. Dnes je, našťastie, aj svet vrcholovej politiky podstatne menej škrobený. Je uvoľnenejší, spontánny, otvorený. Nehýbe sa v ňom protokolárne ťažko.

Keď si bol po prvý raz v prezidentskej spoločnosti, rozumel si jej alebo ti bola trochu cudzia?

Aj, aj. Vo veľkej reštaurácii bol pre prezidentov vyčlenený robustný stôl, na ktorom sa to hmýrilo naukladanými pohármi a pohárikmi, lyžicami a lyžičkami, taniermi a tanierikmi. Tento svet mi bol cudzí. Po prípitku hostiteľa, maďarského prezidenta, som ale začínal mať pocit, že tento svet preda len poznám. Prezidenti boli normálni ľudia. Priateľskí, zhovorčiví. Niektorí filozofovali viac, niektorí menej. Niektorí aj viac pili – ale nepatrí sa menovať. Privítali ma ako svojho staro-nového známeho. Starého, keďže vedeli, ako na Slovensku žijeme. A ako nového, pretože netušili, akú mám povahu, o čom sa budem a o čom sa nebudem chcieť baviť. Po 2-hodinovom obede a poháriku vína som sa už cítil ako na posedení spolužiakov, ktorí sa nevideli dlhšiu dobu, a rozprávajú, čo nového sa v ich okruhu stalo. Na tomto prvom stretnutí som ale hovoril málo. Skôr

som počúval a snažil sa pochopiť, čo ma najbližších päť rokov čaká. Nevedel som, že malý politický šok ma čaká už o pár desiatok minút. Náš veľvyslanec v Maďarsku mi počas cesty do Budapešti vysvetlil, čo môžem od jednotlivých prezidentov očakávať, akú majú povahu, aké sú ich priority. Upozornil ma hlavne na maďarského prezidenta. Hovoril o prezidentovi s chladnou tvárou hráča pokru. Poobede ma tento maďarský prezident vyzval na krátke bilaterálne stretnutie. Sami dvaja. Bez účasti veľvyslancov a poradcov, len s tlmočníkom. Bolo to prekvapivé, keďže za normálnych okolností veľvyslanec vždy sprevádza svojho prezidenta. Malý, tmavý salónik pripomínal miestnosť v ponorke, kde sa šetrí miestom aj energiou. Netušil som, čo sa bude udiať. Náš veľvyslanec ma výrazne upozornil, aby som bol opatrný. Čo už len také sa mi môže stať, pomyslel som si. Maďarský prezident hovoril súvisle asi desať minút. Tlmočník len s obtiažami stíhal prekladať. „Slovensko-maďarský akt odpustenia. Odpusťme si navzájom, čo sa v minulosti stalo.“ Po týchto slovách som pochopil, pred čím ma veľvyslanec varoval. Ťažká a bolestivá téma. Včera inauguračia, teraz prvý deň v úrade prezidenta a už mám rozhodnúť, či dám súhlas na začiatok jednaní a dohôd o vzájomnom odpustení bez toho, aby som vedel, čo konkrétne je za tým. Vzťah Slovákov a Maďarov je historicky náročný. Zobral som zo stola orosený pohár minerálky, pomaly sa napil a moja hlava sa okamžite prebrala k výkonu. Diplomatická odpoveď. Neurážlivá, zmierlivá reakcia. Je to naše prvé stretnutie a budeme sa oddnes stretávať často. Odložiť to, ale nič nepokaziť – takýto signál mi prišiel z mysle. „Pán prezident, odložme túto tému. Diskutujme o nej, ale dnes neprijímajme žiadne rozhodnutie,“ povedal som pomaly s dôrazom na každé slovo. Na tvári maďarského prezidenta sa neprejavil ani náznak prekvapenia či

sklamania. Žiadna emócia. Poker. Veľakrát potom som si prial mať túto vlastnosť. Ale som iný. S maďarským prezidentom sme si časom vytvorili priateľský vzťah. Nerozumeli sme si vo viacerých témach, to ale nikdy nebolo dôvodom, aby sme sa nevedeli veľmi detailne rozprávať o témach, ktoré nás spájali. Životné prostredie, chudoba na vidieku, rómska otázka, ale aj rybárčenie a kormorány. Podobné prekvapenie som zažil na stretnutí v Prahe. Prvá oficiálna návšteva Českej republiky. Prijemná, pohodová. Prekvapenie prišlo na tlačovej konferencii po oficiálnom jednaní. Prezident Zeman neočakávane pred všetkými novinármi oznámil, že sme sa spoločne zhodli na potrebe rozšírenia formátu V4 o ďalšie krajiny. Na ničom takom sme sa ale nedohodli. Áno, prezident Zeman mi pri jednaní spomenul, že je za to, aby sa V4 rozšírila, a ja som na to odvetil, že V4 je formát, ktorý by sme mali udržať. A zrazu sa pred novinármi dozviem, že sme sa obaja zhodli na rozšírení V4. Keď vyriekol tieto slová, tak som si hneď neuvedomil ich závažnosť a dopad. Plne som sa sústredil na svoje vyhlásenie, ktoré malo nasledovať. Ale mierne nudná atmosféra v sále po Zemanových slovách ožila bzukotom tlmených slov poradcov a zvýšeným cvakotom fotoaparátov novinárov. Povel z mojej hlavy zaznel znovu jasne – musíš sa ozvať. Takže keď som mal svoj prejav, presne som novinárom vysvetlil, čo sa za zavretými dverami povedalo a udialo. Do takéhoto sveta som sa ako prezident dostal. Rozumel som mu pomerne rýchlo, ale vedel ma vždy prekvapiť.

Prvá oficiálne návšteva prezidenta Slovenska vedie tradične do Česka. V posledných rokoch, vo vašom prípade aj v prípade súčasnej prezidentky, sa ale stalo, že Klaus a podobní ľudia hovorili, že s prezidentmi ako ty či pani Čaputová je to bez-

nádejné, lebo nepochádzate z klasických strán. Keď ste sa stretli s prezidentom Zemanom, bolo tam podceňovanie?

Exprezident Klaus je presne prípadom politika, ktorý politikou žil a žije. Ale ako mnohí politici po zenite svojej slávy sa snaží získať záujem médií aspoň kontroverznými výrokmi. Stratil zmysel pre realitu, pre skutočných ľudí a ich život. Získal pocit neobmedzenej múdrosti a povinnosti poučovať ostatných o ich hlúposti. Prezident Zeman mal, naopak, skôr snahu mi dobrosrdečne poradiť. S úsmevom spomínam na radu, ktorú mi dal na mojom prvom samite NATO pred plenárnym zasadnutím. „Politik nechodí na záchod vtedy, keď potrebuje, ale vtedy, keď má možnosť ísť, pretože netuší, kedy príde ďalšia šanca.“ Na spomínanom stretnutí V4 v Maďarsku ma prezident Zeman pozval na obed na halászlé. Obaja to máme veľmi radi. Bol to náš prvý oľukávaci rozhovor. Zeman pritom Fica považoval za svojho dlhoročného priateľa a pred prezidentskými voľbami mu vyjadril svoju podporu. Obaja sme ale pochopili, že jeden druhého nezmeníme, prijali sme fakt, že máme na mnohé veci zásadne rozdielne názory, ale to nám nebránilo v tom, aby sme medzi našimi národmi a ľuďmi budovali dobré vzťahy.

Časť českej verejnosti, tá prozápadná a demokratická, bola a dodnes je zo Zemana nešťastná a ráta dni, keď už nebude prezidentom. Napokon, aj tvoji voliči sú skôr takí. Prejavoval sa niekedy Zeman ako nebezpečenstvo pre demokraciu?

Nechcel by som sa k tomu detailne vyjadrovať. Je to stále aktívny prezident krajiny, s ktorou sme si veľmi blízki. Môžem len zopakovať, čo som už povedal. Zásadne sme si nerozumeli

v dôležitých otázkach ako migranti, vzťah k Číne alebo k Rusku, no napriek tomu sme sa snažili budovať dobrý vzťah medzi Českom a Slovenskom.

Jedna vec je byť inaugurovaný, absolvovať prvé povinné cviky, stretnutia predstaviteľov V4 alebo s inými prezidentmi. Iná vec je naozajstná „prevádzka“ prezidenta. Na Slovensku vládne predsudok, že prezident je len reprezentatívna funkcia, možno aj preto, že stretnutia či rôzne zahraničné cesty vyvolávajú dojem formálnosti. Sú to naozaj formálne veci?

Kladdenie vencov, hranie hymien a prehliadky čestných stráží, hodiny sedení a počúvaní často formálnych a populistických prejavov a povinné stretnutia s predsedami parlamentov, premiérmi či ministrami zahraničných vecí – áno, aj to je práca prezidenta. Každé povolanie zahŕňa aktivity, ktoré robíme s istou nechuťou, ale musíme ich robiť, lebo je to naša povinnosť, práca, život. A potom sú príjemnejšie a dôležitejšie aktivity prezidenta: komunikácie s ministrami a ich odpočty, návštevy škôl, regiónov, firiem, podnikateľské misie v zahraničí a otváranie dverí pre slovenské know-how. Už moje prvé stretnutie s maďarským prezidentom, na ktorom nastolil tému odpustenia, ukázalo, že prezident dokáže mať silné slovo. Prezident ako hlava štátu, a je to dané ústavou, je najvyššie postaveným ústavným činiteľom a má, ak rozumne narába s autoritou svojho úradu, veľmi silnú zbraň. Často jedinú, ale účinnú zbraň – slovo prezidenta. Z pohľadu zahraničnej politiky má jeho slovo väčšiu silu ako slovo premiéra či ministra zahraničných vecí. Dokáže budovať vzťahy, pomenovať, kto je spojencom krajiny či protivníkom, a odkiaľ hrozí nebezpečenstvo.